

משום שהילד עושה כפי יכולתו, ולא למרות יכולתו. אם הילד בחר, למשל, לקפוץ – זה מקובל עליו. זה כל כך מקובל עליו, עד שגם אני בעצמי קופץ יחד איתו. איני עושה זאת כמעמיד פנים וכמחקה, אלא כמנסה ליצור אתו קשר במקום בו הוא נמצא, ולהראות לו, מלבנו פנימה, שבעינינו אין כל רע בזה. אין לנו עוקבים אחריי כל הזמן, כי אז היינו ל...אוטיסטים כמוהו, אלא כאשר הוא עסוק בדבר – זהו העיסוק החשוב בחדר. כאשר הוא יפניו להצעות, נבוא ונציע לו עיסוק אחרו באופן המלהיב והמושך ביותר שנוכל. ואם יבחר שלא להיענות – לא נתאכזב, משום שאנו בחדר הזה עבורו, ולא עבורנו.

ג. הבנה: אנו מבינים אותך ועומדים לשרותך – כדאי לך לפנות אלינו. בכך נטפל בתחושת התסכול, שעלולה לנבוע מכך שהילד אינו מצליח לגרום לדברים לקרות לפי רצונו. בחדר ישנם מרפס גבוהים במיוחד, ועליהם משחקים וצעצועים שונים. ברגע שהילד אך מביט לעבר המדפים – אנו מיד נענים לקראתו, ומורידים לכבודו יחצי מדף, עד אשר אנו מצליחים למצוא את שהוא מבקש. ואם נדמה לנו שהוא חצה דבר אחר ממה שהגשנו לו – לא נורא, שהרי אין אנו מתאכזבים, כי אנו עבורו ולא עבורנו!

ד. תקשורת: יקרה שהיינו רוצים להעביר אל הילד מסר מסויים, להציע לו דבר או פעולה שלדעתנו כדאית לו. אבל הרי אין אנו מנסים להקנות לו מיומנויות חדשות, ולשדר בכך שכאילו אין אנו מאמינים בו וביכולתו. בסך הכל אנו רוצים אולי להגביר אצלו את המוטיבציה. את זאת ניתן יהיה לעשות רק אם נדבר אליו בשפתו – בקצרה, ובליווי הדגמה מלהיבה וברורה. היעד אותו אנו רוצים להשיג צריך להיות כזה שהילד יחוש שהוא טוב, וכדאי להשקיע ולהתאמץ עבורו. החדר הרך בא להקל מעל הילד את תחושת הלחץ. למעשה, זוהי שפת תקשורת הבאה להכין את הילד לקראת העולם המחכה לו מחוץ לאותו חדר.

אסתר אולאי

ניתוח סיפור בעזרת שקפים בעל הריחיים והטוחן / עגנון

עבודה בשקפים מסייעת בארגון החומר, מדגישה אלמנטים חשובים ביצירה, ומציגה דגם מסודר (אפשרי) של ניתוח טקסטואלי. בדרך כלל הגישה אל החומר היא דרך המבנה. רק לאחר הבנת המבנה עוברים למישור עיוני רעיוני. דרך עיון במבנה היצירה ובנקודות מסוימות שמודגשות בשקף, אפשר להגיע לניתוח הטקסט ולהדגשה של ניואנסים שונים, וכן להבנת רבדים עמוקים שנרמזו בסיפור. ניתן גם להשתמש בדרך זו להוראת הבנת הנקרא.

במאמר זה ארון בניתוח הטקסט ואת"כ אדגיש הניתוח דרך השקפים. כנוכח לעיל, קיימת גם דרך נוספת של עבודה בשקפים, דרך הדגשת ארגון הסיפור בלבד, אך במאמר זה בחרתי גם לארגן הטקסט וגם להגיע לפיענוח מעמיק בסיוע השקפים.

ניתוח הסיפור

הסיפור הנדון ("בעל הריחיים והטוחן" מאת ש"י עגנון) הוא במתכונת סיפורי-עם. משך הסיפור שלוש שנים. בבסיס הסיפור שתי פגישות משמעותיות בין החסיד ובין רבו, רבי מוטלי מטשרנוביל. בין פגישה אחת לשנייה עוברות בדיוק שלוש שנים. פגישה א – בתחילת הסיפור – בנקודת המפנה של הסיפור. בפגישה זו מביא הרבי את הטוחן, שמציל את החסיד וביתו ממצוקת רעב. פגישה ב – בשיאו של הסיפור – פגישה המובילה לקראת פואנטה. הרבי לוקח את הטוחן מבית החסיד. הפואנטה בסיפור – מזרת אימים, בלתי צפויה, ומאירה באור חדש את הסיפור, תוך בניית משמעות עומק.

האכספחיציה

1. האכספחיציה מפגישה אותנו עם גיבורי הסיפור, החסיד ואשתו, הרבי, אדם שמלוכש בדרך קלי עולם. האכספחיציה מוסרת גם אינפורמציה בסיסית על החסיד ואשתו ועל הרבי.

2. הבעיה המרכזית — עוניו הקשה של החסיד מוצגת באכספוזיציה.
 3. האיירה אף היא מעוצבת בקטע זה. חשים בתחושה קשה של אדם קשה יום ועני מרוד. ברקע מורגשת תחושה של קור ואפילה, והמוות מרחף בחלל. "ביתם אפל כקבר, תנורם צונן כמת". אווירת "אוש שולטת ברקע, אך יש פתח למוצא מסוים, והמוצא הוא מחשבתו של החסיד "אילו היה הרבי רואה אותי, היה מתמלא עלי רחמים, והיה מתפלל עלינו שלא נמות ברעב". גם כאשר נפתח צוהר למוצא, הרי גם הוא מעוצב במלים מתחום המוות, שכל־כך אופייניים לתיאורי האכספוזיציה.

4. רמזים מוקדמים לעתיד. עם תום קריאה ראשונה נמצא, שבאכספוזיציה נמצאים רמזים אפיים מוקדמים. מוטיב המוות — נמצא כבר בהתחלה. הרבי גם רבם של מתים "הבית אפל כקבור", "תנורם צונן כמת", "הם מתים שעדיין לא נתנו לקבורה", "הרב היה מתפלל שלא נמות ברעב". מוטיב המוות שנעוץ באכספוזיציה נרמז גם בהמשך הסיפור בתיאורו של הטוחן, שאינו אוכל ואינו שותה ומתפרנס על־ידי עצמו. בסוף הסיפור מתברר, שהטוחן הוא אדם שקם מקברו כדי לעזור לחסיד, ואז הוא יכול למות מיתה גמורה. רמז נוסף שקשור במוות נמצא גם באכספוזיציה. בתחילה נאמר, שהחסיד ואשתו חשוכים כמתים, אך עדיין לא ניתנו לקבורה. בסוף הסיפור נוכחנו לדעת, שהטוחן שעבד בבית החסיד היה מת שלא ניתן לקבורה, ורק לאחר שגמר עבודתו בבית החסיד, יכול היה לנוח על משכבו בשלום.

ציון ההכר באכספוזיציה של האדם ה"מלובש בדרך קלי עולם" גם כן מתפתח, ולקראת סוף הסיפור אומר לו הרבי, "כל בגדיך לבנים".

גרעין נוסף שמכילה האכספוזיציה ומתפתח בהמשך, הוא נושא הקמח. אשת החסיד ממשכנת כר, ומקבלת בתמורה קמח ומלח, ומתקינה מזה סעודה. עניין הקמח מתפתח ומתעצם, כאשר במהלך הסיפור משקמים את טחנת הקמח של אבא, הטוחן טוחן קמח, עוזר למשפחה ובגדיו מלבינים לכאורה מכיסוי הקמח.

רמז מוקדם שמתפתח ומתברר לאחר מכן נעוץ בקריאת השמחה של החסיד: "רבי, רבי, מן השמים הביאוך לכאן". קריאה זו מתפרשת בהתחלה כביטוי של שמחה על העיתוי המוצלח שבו מגיע הרבי לבית החסיד, אך בסוף הסיפור קריאה זו נטענת כמשמעות נוספת. בסוף הסיפור מסתבר, שהרבי מופקד באמת גם על המתים, והוא מסייע להם לתקן מעוות שעשו, כדי שיוכלו לנוח בשלום על משכבם (זה מתקשר גם למשפט הראשון של הספר).

נוף הסיפור — מצבו של החסיד לאחר שהתעשר ופגישתו עם הרבי

במהלך הסיפור אנו פוגשים תיאור של החסיד שמתעשר. שומעים על התנהגותם שלו ושל אשתו, על הטוחן שטוחן, לא לוקח לעצמו מאומה ומעשיר את בעליו, ועל

הפגישה השנייה של החסיד עם רבו, מתוך תיאור התנהגות החסיד בזמן עושרו עולה בהכרח ניגוד בין תקופה זו לבין התנהגותו בתקופה שבה היה עני מרוד, שבה לא חלם עדיין על עושר והתקרה המכסימאלית שהייתה לו היא: "שהרבי יתפלל עליו שלא ימות מרעב". עימות נוסף יעלה בין פגישה שנייה עם הרבי לבין הראשונה. להלן ההבדלים בהתנהגות החסיד בין התקופות השונות וההבדלים בין הפגישות בינו לבין הרבי.

החסיד בתחילת הסיפור

1. עני מרוד, נמצא בחוץ כדי שלא לראות בצער ביתו. בחוץ צונן.
  2. "עטוף ברעב וערום ללא לבוש".
  3. הבית קר כקרח ואפל.*
  4. בדרך־כלל היה מגיע החסיד אל רבו כל שנה ורק שנה אחת לא בא מחמת דחקו.
  5. כאשר מגיע הרבי לאחר שהחסיד חושב עליו נאמר שהחסיד "רץ לקראתו בשמחה".
  6. החסיד מבשר לאשתו שהרבי הגיע. משכן חפץ ומכין לו סעודה.
  7. הרבי נכנס וסועד ומשאיר את הטוחן כדי למלא תפקיד.
  8. הרב מתעניין בחסיד ובמצבו. מתייחס אליו שואל אותו על אביו וכו'.
- הטוחן:
9. לבוש כדרך קלי עולם.
  10. החסיד ואשתו משולים "למתים אלא שעדיין לא נתנו לקבורה".

החסיד לאחר שהתעשר

- עשיר, יושב בביתו, אשתו לא נותנת לו לצאת מפני הצינה.
 סועד סעודות וחוגר את אבנטו. הבית חם ומואר.
 החסיד לא ביקר בבית הרבי למרות שהוא עשיר ויכול לבקר.
 הרב מגיע לאחר שאשתו של החסיד נזכרת בו ותגובתם: "שמחו שמחה גרולה ועמדו לצאת לקראתו".
 לא מכינים סעודה ומציעים לו יתרומם קמעה יטעום קמעה (קודם חום, שזה חנים ואחר־כך טעימה קלה. גם הביטוי קמעה — קצת חוזר).
 הרבי לא נכנס, רק קורא לטוחן ולוקח אותו.
 הרבי אינו מתייחס כלל אל החסיד. "הוא יושב בדביקות נפלאה במרכבה כאילו אינו מרגיש בהם".

כל בגדיו לבנים (עפ"י עדות הרבי) עם סיום הסיפור מסתבר, שהטוחן היה היה מת שלא ניתן לקבורה בתקופה מסוימת ורק לבסוף נקבר.

לפנינו מרכיבים אנטיטטיים. ההבדלים בין הפגישות מבלטים את הביקורת על החסיד. אנו רואים, שהחסיד ואשתו "שמנו ובעטו" ("וישמן ישורון ויבעט"). ביקורת זו

נוצבת כאמור על-ידי הניגודים. היא מתבטאת גם בתיאור התנהגותם, גם בהתנהגות ובהתייחסות הרבי אליהם, וגם על-ידי התערבות המספר.

בהתחלה, כאשר הם עניים מרודים, החסיד מבין לרב סעודה. לאחר שהוא עשיר — מציע לו "יתחמם קמעה". טעם קמעה — לא מציע סעודה, אלא טעימה קלה — המלה קמעה, שפירושה "קצת". חזרת. בפגישה הראשונה החסיד שמח שמחה גדולה ורץ לקראת הרבי. בשעה שהוא עשיר הוא עומד לצאת לקראתו. מתוך דברי האשה שהרבי ודאי היה שמח בשמחת עושרם מסתבר, שהחסיד, שלפנים הלך כל שנה אל הרבי, דוקא עכשיו, כאשר הוא עשיר והתעשר במיוחד בזכות עזרתו של הרבי, לא ביקר יותר אצל רבו.

יחסם של החסיד ואשתו אל הטוחן גם הוא יחס של התעלמות. כאילו מובן מאליו, שהטוחן צריך לטחון. ואין צורך לשלם לו על כך או להאכילו "כאילו התנו עמו". הכל הופך להיות ברור מאליו. יחס כזה אל הטוחן, בל"ט דוקא לאור הידיעה שבזמנו, אביו של החסיד נעשק. כאן אדם עצמם יכולים לנצל, הם חסרי רגישות והכול מגיע להם. התנהגותם מורה על הסתאבות. הם שכחו את ימי עוניים והתרגלו לעושר בקלות. הבדלים בין הפגישות מעצימות את הביקורת גם על-ידי התנהגות הרב כלפי בני הזוג. בביקור הראשון הרב סועד בביתם, בביקור השני — לא נכנס אליהם. בביקור הראשון הרב מקדיש תשומת לב מלאה לחסיד ומתעניין בכל. בביקור השני הרב אינו מתייחס לחלוטין אל החסיד. נאמר: "הוא יושב בדביקות נפלאה במרכבה, כאילו שאינו מרגיש בהם".

ביקורת נוספת על החסיד עולה גם על-ידי טכניקה של התערבות המספר. כאשר המספר מתאר את בית החסיד, הוא טוען, שהבית חם יותר משאדם בינוני צריך, ובתוספת זו אפשר לחמם בית נוסף מישראל (ברור שהם לא עושים כן).

הפואנטה

לסיפור פואנטה מובהקת. סיום הסיפור דרמטי מאוד, גם מצד תוכנו וגם מצד מבנהו וצורתו. מצד התוכן — יסוד מיסטי, סוריאליסטי: "הלך הטוחן ונכנס לבית-הקברות אותה שעה נפתח שם קבר". "נכנס האיש לקברו כשהוא בבגדיו הלבנים ונסגר הקבר אחריו". סיום חזק ומפתיע, מהמם את הקורא ודאי גם את החסיד ואשתו, שההפתעה לגביהם משותפת. כאן מתברר, שהטוחן היה אדם שנפטר, אך לא נתן לקבורה קודם שיתקן דבר מה, ואכן הדבר תוקן. האישור לתיקון מובע בדברי הרבי שראוהו ואמר: "כל בגדיך לבנים" והטוחן אישר זאת. גם מצד המבנה יש שבירה של רצף הטקסט הסיפורי. הרבי מצווה והטוחן מצייט (מלים ופעולות).

הסיום

"והחסיד ואשתו רואים". משפט זה מוציא אותנו מהרושם, שאנחנו כקוראים התרשמנו, ומחזיר אותנו אל החסיד ואשתו. סיומת זו היא, לכאורה, מיותרת לאחר פואנטה כה חזקה. נשאלת השאלה: מה טעם טרח המספר להוסיף משפט זה לאחר הפואנטה? האם תורם משפט זה לסיפור, אם כן — מה תפקידו? סיום זה מחזירנו אל גיבורי הסיפור ומגלם בחוכו שתי אפשרויות שונות של תגובה:

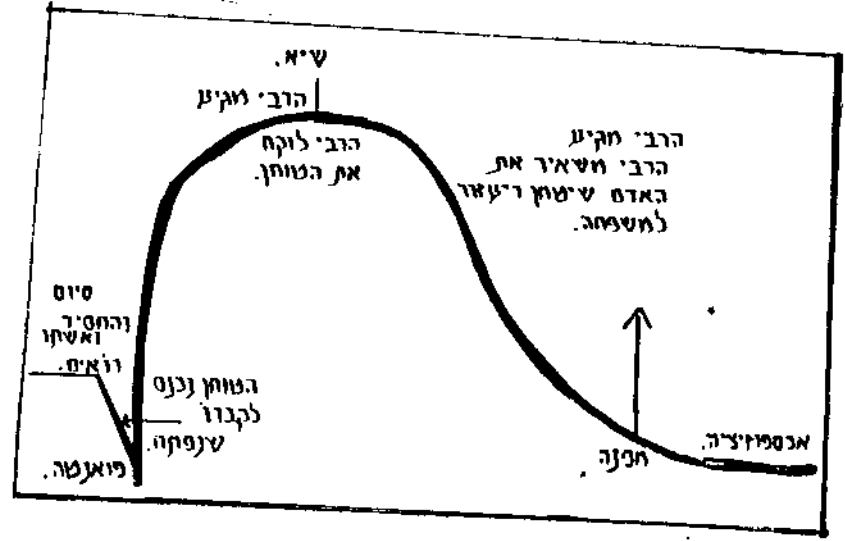
- א. והחסיד ואשתו רואים ומתעלמים — רואים, מתרשמים ממה שראו, אך לא מסיקים דבר לגבי עצמם. ליבם ממשך להיות ערל וחם, והם לא קולטים את ביקורת הרב עליהם. אפשרות זו מתאימה בהחלט לפסיביות שאיפיינה את החסיד, כגון, שאינו מזמין את הטוחן לאכול, אינו משקם מיוזמתו את הריחיים, אינו נוסע לרבי וכו'.
- ב. אפשרות נוספת — החסיד ואשתו רואים ומבינים. מראה זה מזעזע, נותן חומר למחשבה, ומחזיר את החסיד ואתנו לניסיון להתבוננות מחודשת בסיפור.

מכאן עולות מספר שאלות שהן קרדינאליות לסיפור:

- א. מיהו הטוחן? מה זהותו?
  - ב. מדוע הביאוהו לבית החסיד, ומדוע נלקח מבית זה?
  - ג. מדוע חשוב שסיטואציית החזרה לקבר התרחשה לנגד עיניהם של החסיד ואשתו, האם נמסר להם איזה מסר? ואם כן — מהו?
  - ד. מה אפשר ללמוד על הרבי מוטילי מטשרנובול?
- נבדוק תחילה את זהות הטוחן. בקריאה ראשונה הסתבר, שהטוחן היה מת שלא ניתן לקבורה עד סיום עבודתו בבית החסיד. מדוע היה צריך לעבוד דוקא בבית החסיד? תשובה על כך נקבל על-ידי איתות מסוים מהטקסט. כידוע, בסיפור קצר אין פרטים מיותרים, וכל תיאור חשוב. בסיפור מופיע איזכור זמן של שלוש שנים (שלוש פעמים). בפעם הראשונה בפגישה הראשונה, כאשר החסיד מספר לרבי ש"שלוש שנים קודם פטירתו של אבא הסיטו השטן לאדם אחד ובא לכאן ובנה טחנה גדולה ... הניחו הכל את אבא ובאו אצל הטוחן החדש". בפעם השנייה מסופר, שהטוחן עובד בבית החסיד, והחסיד העשיר. הזכרת הזמן היא בדרך אגב, כראוי לסיפור שנדמה שמתנהל לאט. כך עברה שנה ושנה ועוד שנה (שלוש שנים). הטוחן טחן ובעליו העשירו. ואם לא מספיק איזכור עקיף זה, הרי נאמר במפורש על-ידי האישה קודם לביקור הרבי, "אם אינני טועה נתמלאו היום שלוש שנים", הרבי מופיע ולוקח את הטוחן. גם הביטוי "אדם אחד" מופיע בתיאור אותו אדם שגול פרנסתו של אבא, ומשותף גם לאותו טוחן שבא עם הרבי.
- מכאן מסתבר, שהטוחן שעזר לחסיד הוא, כנראה, אותו טוחן שגול את פרנסתו

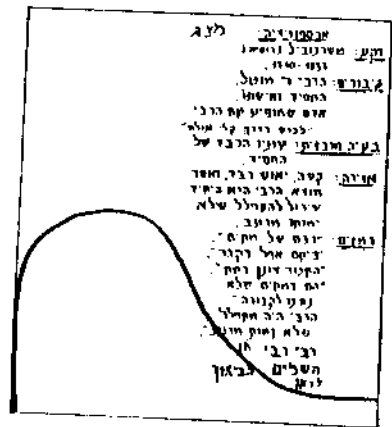
נתוח הסיפור באמצעות שקפים

מבנה הספור

שקף 1

להציג את הגרף ואת הנקודות המצויינות, ולהסתייר את הארוע השייך לכל נקודה. התלמידים מזהים בעצמם את נקודת המפנה, את שיא הפואנטה וכו'.

שקף 2

ע"י הסתרה באמצעות דף על גבי השקף, אפשר לעבור סעיף סעיף מתוך האכספיוציה. לאחר שהתלמידים עונים, מגלים את הפרט ע"י הזנת הנור.

של אבא, ובא לאחר מותו לתקן את העוול שיצר. לפנינו עונש מידה כנגד מידה: שלוש שנים נגולה פרנסתו של אבא, שלוש שנים היה התיקון. הטוחן גזל את האב בעסקי קמח. הטוחן תיקן אצל הבן בקמח. ומכאן נמסר מסר אופייני לסיפורי עם:

א. זיהוי הטוחן מגביר את ההבנה, שלא כוחם ועוצם ידם של הטוחן ואשתו עשו את החיל, אלא הם קיבלו זאת בזכות אבות, כתיקון לעול שנעשה לאבא, לא בזכותם.

ב. יש דין ויש דין. סוף הצדק לנצח. גם הם, אם יעשו עוול, יצטרכו לתקן, כפי שאותו טוחן תיקן את העוול שיצר. עכשיו יש להם כסף – הם צריכים להיוזר.

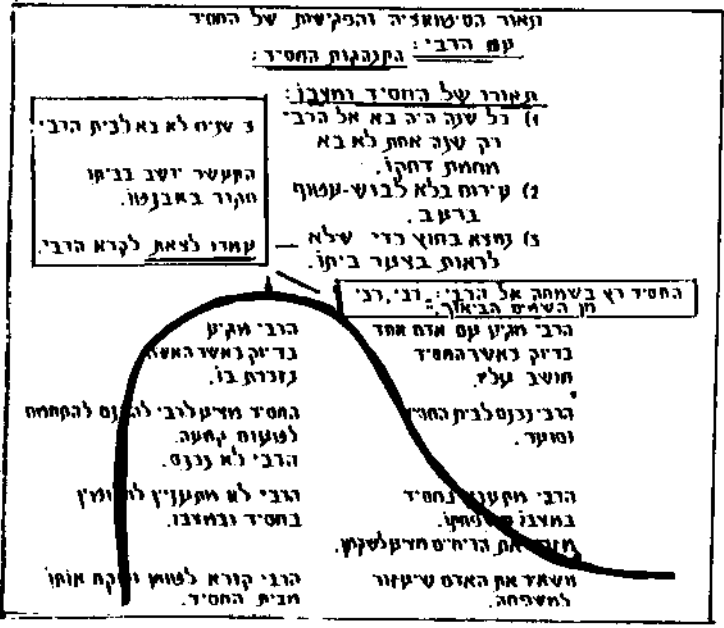
ג. קודם לכן עמדנו על הביקורת (המתגברת) על החסיד ואשתו. יתכן שקודם לכן החסיד ואשתו לא הבחינו בביקורת ולא נרמזו, ולכל דבר הם יכלו למצוא צידוק. הם לא נתנו לטוחן לאכול – כי לא רצה ולא דרש; הרבי לא נכנס לביתם – כי לא רצה. אך עכשיו, לאחר אירוע דרמטי זה, אולי ישכילו להבין את הרמזים והאותות שהרבי רומז להם, ואולי יתנהגו ויבחרו בדרך נכונה.

ד. הרבי אף הוא הוא הזאר באור חדש: הרבי עוזר רק לאחר שאדם עומד בניסיון וראוי לקבל עזרה. משכון השמיכה והכנת הסעודה היה מעין ניסיון. ועוד, הרבי עוזר ופודה ממצוקה גם את החסיד העני וגם את הטוחן המת. הוא מחזיר את הסדר על כנו (כאן נסגר מעגל עם המשפט הראשון בסיפור: הרב רבם של חיים ושל מתים). הרבי לא עוזר רק באופן חומרי, הרבי מאותת ורומז לאדם כיצד לנהוג בעושרו. הרבי מספק בליים להבין, שזה שיש לחסיד כסף, זה לא מובן מאליו, הוא ואשתו צריכים לנהוג נכון בכספם.

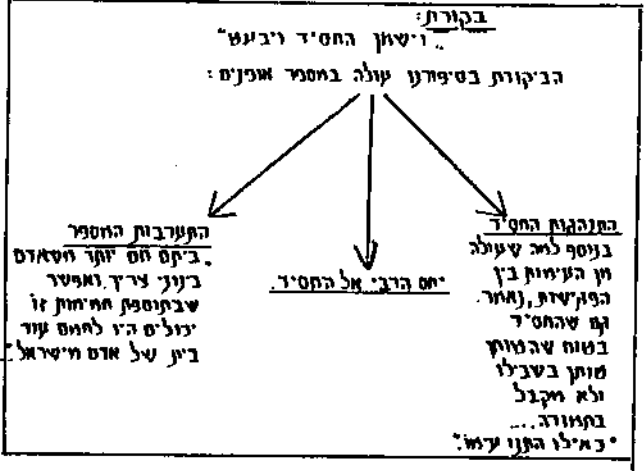
גישה נוספת: אפשר לראות את עניין "התיקון", שהוטל על הטוחן, כאירוני. עליזה שנהר, במאמרה, מציינת את הדיספרופורציה בין החטא והעונש, ולטענתה, העונש כבד לאין ערוך מהחטא.

תאור על החסיד והצניע:
 (1) כל שעה היה בא אל הרבי וק שנה אחת לא בא וחמת דחקו.
 (2) עידו בלא לבוש-עמף ברעב.
 (3) נחמד בחוץ כדי שלא לראות בצער ביתו.

שקף 3
 שקף נוסף השייך לאבספיוצייה. אפשר להניח אותו על שקף מס' 2 משמאל לגיבורים.

שקף 4
 עימות בין נקודת המפנה והשיא מבחינת התנהגות הרבי כלפי החסיד.

שקף 6
 שקף זה היא התשובה לסימן השאלה בשקף 5. מהעיומות בין הפגישות עולה בקורת על החסיד. כאן ניתן ע"י הסרת הסעיפים השונים לדלות מהתלמיד כיצד עולה הבקורת וכל פעם לגלות את העמידה המתאימה לתשובת התלמידים

שקף 5
 שקף 4 + תוספת שקף 5 המתאר את התנהגות החסיד לאחר שהתעשר.

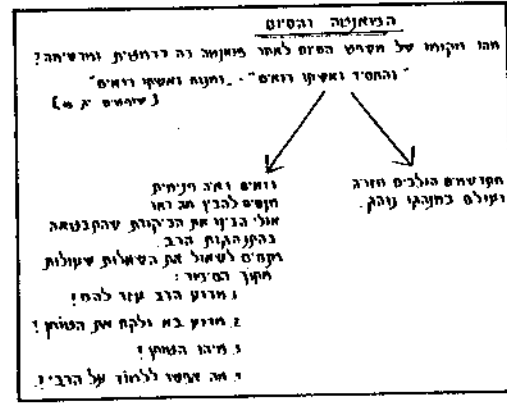

חשבוניות:	
מה שחובשי נדרר קלי עולם.	העולם לא כחליף אף בגדו ואם נשקפו קח שנקטו בו חיה עליהם נעשהו שלמים ולבנים.
קחית: כאשר חסונה את גרי ולקח בל קחם והקציה טינורה.	הטוחן טוחן ובעלי העשייה.
גרב חסור על מ"ח"ה חני"ע לשיקוח.	
חשאר ארט שיטוח.	
ניחוס בלא לבוש.	תקי חסיד את מבגנו
עוזף ברעב.	

לל בקרו לבנים
 אם היה חסידים נשים כשליך לבניו יעשה א"ף

שקף 7

בשקפים הקדמים נדונו האכספיוציה, נקודת המפנה, נקודת השיא והבקורת. נעבור עכשיו על מוטיבים שיקדמו אותנו לקראת הפואנטה ויקשרו אותה לנקודות שגורנו קודם לכן (מוטיב המוות לא נדון כאן בפרוט משום שנדון באכספיוציה כרמו מוקדם).

שקף 8

הפואנטה — דרמטית, בלתי צפויה בקריאה ראשונה. לאחר שנתקלים בה, תופסים שהספור, לכל ארכו, רמו לקראתה. נתמקד במשפט הסיום ונבחן תפקידו בספור. לאחר פואנטה כה דרמטית, הסיום מחזיר אותנו אל החסיד ואשתו. לאחר דיון באפשרויות השונות של התיחסות החסיד ואשתו למה שראו, לאחר שבדקנו את השאלות העולות מתוך הספור, נשאל: "מדוי השאלה שאם נענה עליה יפתרו יתר השאלות?"

שקף 9

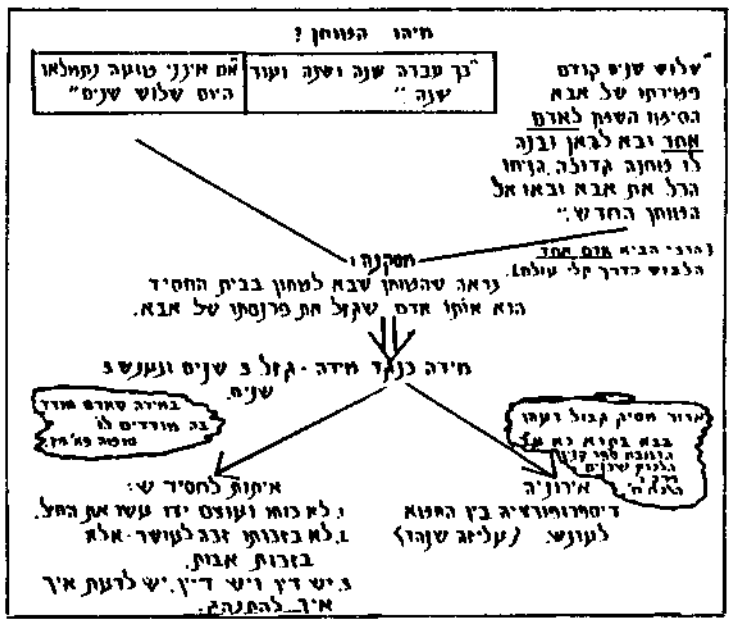
האם האזכור שנכתב בשקף עוזר לקביעת זהות הטוחן?

מינו הטוחן?
 "כך עברה שנה ושנה ועוד שנה"

שקף 10

שקף 10 הינו חבור של שקף 9 + 10. מינו הטוחן?

10 — הינו הוספת דברי האשה.
 "כך עברה שנה ושנה ועוד שנה"
 אם אינני טועה נתחלוא הינם שלוש שנים"

שקף 11

שקף זה יוותר בחלקו ע"י דף. נסתיר את המסקנה ורק לאחר שנדון בזהות הטוחן כפי שעולה מאזכור שלוש השנים והזהוי של אדם אחר נויז את הדף ונראה את המלה "מסקנה". כעת נבק מדוע הגיע הטוחן ומדוע נלקח לאחר 3 שנים (ברור הדבר שהמשפט האחרון הוא שיא רגשי של החסיד ואשתו).

שקף 12

תשובה על אופיו של הרבי.

אנן רבי של חיים ומתים. עוזר לחסיד אך חסייע קס לחתים להטאר ולחזור לקברם. חסייע לא רק בעזיה חודרת אלא ניתן קס כלים להפנהקות (אותה).

ביבליוגרפיה:

בעל הריחיים והטוחן / עגנון. "אלו ואלו". שוקן, ירושלים ותל-אביב. תשל"ב.
עליזה שנהר / על בעל הריחיים והטוחן / דפים למחקר בספרות. אוניברסיטת חיפה.

: 1989